

ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯСЫ

ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ

TEACHING TECHNOLOGY

EDN: HDACFP

*Сатаев Алмаз Бейшеналиевич,
Кыргыз билим берүү академиясы,
илимий кызматкер,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары*

**«АСКЕРГЕ ЧЕЙИНКИ ДАЯРДЫК» ПРЕДМЕТИН ОКУТУУДА
ЗАМАНБАП ЫКМАЛАРДЫ КОЛДОНУУ**

*Сатаев Алмаз Бейшеналиевич,
научный сотрудник,
Кыргызская академия образования,
Кыргызская Республика, город Бишкек*

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ
ПРЕДМЕТА «ДОПРИЗЫВНАЯ ПОДГОТОВКА»**

*Sataev Almaz Beishenalievich,
Researcher,
Kyrgyz Academy of Education,
Kyrgyz Republic, Bishkek city*

**USE OF MODERN METHODS IN TEACHING THE SUBJECT
«PRE-MILITARY PREPARATION»**

Аннотация: Азыркы учурда аскерге чейинки даярдоодо окуу процессинин эффективдүүлүгүн арттыруу актуалдуу милдеттердин бири болууда. Макалада аскерге чейинки даярдык сабагында заманбап окутуу ыкмалары – билимди жана көндүмдөрдү акырындык менен калыптандыруу ыкмасы, программаланган окутуу ыкмасы талданат. Окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн жогорулатуу үчүн салттуу, визуалдык, оозеки жана практикалык окутуу ыкмалары менен катар окуучулардын психологиялык өзгөчөлүктөрүн жана мыкты мугалимдердин, аскер башчыларынын практикалык тажрыйбасын эске

алууга негизделген окутуунун заманбап ыкмалары кеңири жайылууда. Макалада дал ушул маселелер талданат.

Аннотация: В нынешних условиях одной из актуальных задач является повышение эффективности учебного процесса по допризывной подготовке. В статье анализируются современные методы обучения на занятиях допризывной подготовке – методы поэтапного формирования знаний и навыков, программированного обучения. Наряду с традиционными наглядными, словесными и практическими методами обучения для активизации познавательной деятельности

учащихся широкое распространение получили современные методы обучения, базирующиеся на учете психологических особенностей обучающихся и практическом опыте лучших педагогов и военных руководителей.

Annotation: *In modern conditions, one of the urgent tasks is to increase the efficiency of the educational process in pre-conscription training. The article analyzes modern teaching methods in pre-conscription training classes – as a method of gradual formation of knowledge and skills, programmed teaching method. Along with traditional, visual, verbal and practical teaching methods to enhance the cognitive activity of students, modern teaching methods based on taking into account the psychological characteristics of students and the practical experience of the best teachers and military leaders have become widespread.*

Түйүндүү сөздөр: *заманбап усулдар, окуу процесси, курал-жарактын түрлөрү, аскердик түзүлүштөр, жалпы аскердик жоболор, практикалык көндүмдөр, окуучулардын моралдык-эргтүү, патриоттук сапаттары, калыптандыруу, билими жана билгичтиктер, аскерге чейинки даярдык, курал-жарактарды сактоо, бирдиктүү тосмо тилкеси.*

Ключевые слова: *современные методы, учебный процесс, виды оружия, воинские формирования, общевоинские уставы, практические умения, морально-волевые, патриотические качества, формировать, знания и умения, допризывная подготовка, хранение оружия, единая полоса препятствий.*

Key words: *modern methods, educational process, types of weapons, military formations, general military regulations, practical skills, moral-volitional, patriotic qualities, formation, knowledge and skills, pre-conscription training, weapons storage, a single obstacle course.*

Киришүү. «Кыргыз Республикасынын жарандары расасына, тилине, этностук таандыктыгына, саясий же башка ынанымдарына, билимине, тегине, мүлктүк же башка абалына, ошондой эле башка жагдайларга

карабастан Кыргыз Республикасынын Куралдуу Күчтөрүндө, башка аскердик түзүмдөрүндө жана мыйзамда аскердик кызмат каралган мамлекеттик органдарда аскердик кызмат өтөөгө милдеттүү» [1, 2-3-б.]. Дүйнөдө куралдын жана аскердик техниканын жаңы түрлөрүнүн пайда болушу менен аларды өздөштүрүү жана колдонуунун, күжүрмөн аракеттерди жүргүзүүнүн эн натыйжалуу жаңы ыкмаларын иштеп чыгуу талап кылынууда. Согуштук аракеттерди жүргүзүү инновациялык технологиялардын (аскердик техниканын) өнүгүү деңгээлинен көз каранды экендигин практика тастыктап турат. Азыр локалдык согуштар кандай каражаттар менен жүргүзүлөөрүнө карабастан, бириккен куралдуу согуштар аскерлердин тактикалык аракеттеринин негизги формасы болуп кала берет, ал эми тактиканы изилдөө машыгуучулардын жүрүм-туруму жана иш-аракети болуп саналат, анын негизинде каалаган ыкчам ийгиликтерге жетет.

Согуштардын пайда болушу менен окутуунун ыкмалары жана билимди өркүндөтүү жөнүндөгү билимдердин логикалык системасына муктаждык пайда болгон. Аскердик искусствонун өнүгүшүнүн ар кандай этаптарында жаш муундун орду жана ролу аскердик иштердин негиздерин үйрөнүүсү болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты – Жарандарды аскердик кызматка сапаттуу даярдоону жана өсүп келе жаткан муунду мекенчил сезимде тарбиялоону камсыздоо [2]. Окуу процессинде аскерге чакырууга чейинки курактагы жаштардын Ата мекенди коргоо боюнча конституциялык укуктарын жана милдеттерин, Кыргыз Республикасынын Куралдуу күчтөрүнүн жана башка аскердик түзүлүштөрүнүн максатын, жоокерлер менен сержанттардын аскердик кызмат өтөө тартибин, аскердик анттын жана жалпы аскердик уставдын негизги талаптарын, практикалык көндүмдөрүн, психологиялык туруктуулукту өздөштүрүү, окуучулардын нравалык, патриоттук сапаттарын тарбиялоо, эркин болууга үйрөтүүдө алардын адептүүлүгү менен

аскердик кызматка даярдыгын калыптан- дыруу, окуучуларга Ата Мекенди коргоо милдеттерин өздөштүрүү үчүн зарыл болгон билим берүү жана көндүмдөрдү үйрөтүү башкы максат болуп саналат.

Изилдөөнүн милдети. Теорияда жана практикада предметти окутуунун мазмуну боюнча практикалык тажрыйбаны, ченемдик документтер менен илимий-методикалык адабияттарды талдоо жана изилдөө.

Изилдөөнүн методдору. Изилдөөнүн теориялык (укуктук-нормативдик документтерди, илимий булактарды, чет өлкөлүк жана республикалык тажрыйбаларды аналитикалык талдоо, жыйынтыктоо, салыштырмалоо ж.б.) менен практикадагы абалга байкоо жүргүзүү, аңгемелешүү, маалыматтарды статистикалык анализдөө, апробациялоо методдору колдонулат.

Негизги мазмуну. «Билимди жана көндүмдөрдү акырындык менен калыптандыруу ыкмасы сабакта практикалык иштердин логикасын жана ырааттуулугун көрсөткөн иш-аракеттердин болжолдуу схемаларын же окуу карточкаларын, чиймелерди, тексттик көрсөтмөлөрдү, фотосүрөттөрдү ж.б. колдонуудан турат» [3, 39-б.]. Аларды колдонуу менен окуучулар тапшырманы, аракетти башында этап менен аткарышат, андан кийин берилген кырдаалга жараша ырааттуулукту жогорулатуу менен (мында билим берүү тапшырмалары сөзсүз түрдө өз сөзүнүн негизинде машыгат, бул окутуунун эң прогрессивдүү ыкмасы болуп саналат) алдыга жыла беришет.

Билимди жана көндүмдөрдү акырындык менен калыптандыруунун жогорудагы ыкмасы биринчи кезекте класстардын окуу-материалдык база менен камсыз болушунан (окуу куралдарынын, гранаталардын, приборлордун ж.б. санына) көз каранды. Окуучулар үчүн идеалдуу шарт – зарыл материалдардын баардыгы ар бир окуучуга жеткиликтүү болгону. Эгерде андай болбосо анда окуучуларды топторго бөлүүгө туура келет.

Талапка ылайык, окуу-материалдык база окуу программасынын негизинде тынымсыз жакшыртылып турууга тийиш. Анткени азыр күн сайын дүйнөдө курал-жарактардын жана

аскердик техниканын жаңы түрлөрү пайда болууда. Бул предметтин окуу программасында да бул үчүн атайын сабактардын системасы сунуш кылынган. «Анда окуп жаткан жаштардын ок атуучу куралдар жана кол гранаталарынын материалдык бөлүктөрүн өздөштүрүүсүн эске алган керектүү ок атуу даярдыгын, ошондой эле аларды урунуудагы, алардан ок атуудагы жана мүмкүн болуучу ок атууну жүргүзүүдөгү коопсуздук эрежелеринин тиешелүү минимумун өздөштүрүү камсыз кылынууга тийиш» [5, 11-б.]. Андыктан аларды өздөштүрүүнүн жана колдонуунун эң натыйжалуу жаңы ыкмаларын иштеп чыгуу талапка ылайык.

Мектептерде аскерге чейинки даярдоо сабагы өтүлө турган класстык бөлмөлөрдү жабдуу жана долбоорлоо боюнча сунуштар:

- кабинетте куралдарды сактоо үчүн сейф же атайын жай, жабдуулар боюнча методикалык сунуштар, окуу бөлмөсүнүн дизайны, электрондук форматта теориялык жана практикалык окуу үчүн зарыл болгон кабинет, көрсөтмөлүү окуу материалдары, плакаттар, диаграммалар, таблицалар жана нускамалар болууга тийиш;

- жалпы дене тарбия сабактары үчүн спорт аянтчасы, бир нече тоскоолдуктуу аянтча;

- окуу-материалдык базасы – окуу көрсөтмө куралдары жана окутуунун техникалык каражаттары.

Мугалим салттуу окутуу ыкмасын колдонуп, иш-аракеттерди кантип жасоо керек, бул үчүн кандай билимдер жана көндүмдөр керектиги боюнча конкреттүү көрсөтмөлөрдү берет. Ошондон кийин алар окуучуларды топторго бөлүп, окуу карталарын таркатышат. Алгач окуучулардын бири картадагы аракеттердин тартибин окуса, экинчиси аткарат, калгандары угуп, карап турушат. Машыгуучулар орундарын алмаштырышат, андан кийин аткаруучу аракеттердин атын атап, аларды аткарат. Андан кийин балдар каталарды көрсөтүп, бири-биринин техникаларды аткаруусун өз алдынча баалайт. Бул жерде мугалим иш-аракеттерди кантип жасоо керектиги, ал үчүн кандай билим жана көндүмдөрдү талап кылуу керектиги боюнча

конкреттүү көрсөтмөлөрдү берет. Инструкциялардын мындай тартиби машыгуу убактысын бир топ кыскартат. Анткени ал кесиптик ишмердүүлүктүн маңызын чагылдырат жана окуучулардын кесиптик милдеттерин андан ары чечүүгө багыттайт.

Ошентип, окутуунун бул түрлөрү багытталган аракеттерди акырындык менен калыптанышына, өзүнүн демилгесин, чыгармачылыгын жана стандарттуу эмес мамилесин көрсөтүү үчүн зарыл болгон иш-аракеттердин конкреттүү түрлөрүн өнүктүрүүгө, тарбиялык иш-аракеттерди ишке ашырууга көмөктөшөт.

«Жаштарды аскерге чакырууга чейинки даярдоо окуучуларды аскердик иш, жарандык коргонуу жаатында керектүү билимге жана практикалык көндүмдөргө окутуу, өзгөчө кырдаалдарда адамдын жашоо турмушунун коопсуздугунун негиздерин өздөштүрүү максатында жүргүзүлөт» [5, 30-б.]. Окуу программасын өздөштүрүүнүн жыйынтыгы болуп, атайын билимдердин конкреттүү көлөмү жана алар менен байланышкан практикалык билгичтиктер жана көндүмдөр эсептелет.

Негизги багыттарга ылайык ой жүгүртүү иш-аракеттеринин калыптануу багыттары болуп шыктандыруу же дем берүү саналат. Эгерде окуучуларда бул натыйжа жок болсо, анда мугалим окуучунун жалпы иш-аракеттерге катышуусун камсыз кылуучу тышкы же ички шыктандыруучу ыкмаларды колдонушу керек болот.

Мугалим окуучуларга схемаларда, макеттерде, таблицаларда же чиймелерде берилген тапшырмаларды берет. Окуучулар тапшырманы жазуу жүзүндөгү көрсөтмөлөргө жана аны аткаруу эрежелерине ылайык аткарышы зарыл болот. Мугалим окуучу ката кетирген болсо өз убагында байкап, аны окуучуга көрсөтүп же айтып бериши керек болот. Бул өтө маанилүү.

Окуучу кандайдыр бир иш-аракеттерди жасаганда, ал өзүнүн иш-аракеттерин жана андан ары эмнени пландаштырып жатканын үн менен айтып берип турса болот. Этаптардын мындай айкалышы жеке окутуу менен ишке ашырылат. Ошондуктан теориянын

негизинде окутуунун натыйжалуулугун камсыз кылуу үчүн бир катар шарттарды сактоо маанилүү. Талап кылынган аракетти максималдуу түрдө түзүүчү көнүгүүлөрдү жана тапшырмаларды тандап, иш-аракеттин акыркы натыйжасын толук сүрөттөп, аны ишке ашыруунун ырааттуулугун так аныктоо керек.

«Маалымат технологиясын колдонуунун оң жана терс жактары бар экендигин баса белгилөө керек. Артыкчылыктардын катарына чоңураак көлөмдөгү маалыматтын алынгандыгын баса белгилейбиз; ой пикирин кеңейтүү; билимди демонстрация аркылуу берүүнүн жагымдуулугу; системалаштырылган, классификацияланган түрдө материал алуу; визуалдаштыруу аркылуу материалды жаттап алууну жеңилдетүү; берилүүчү маалыматтын көлөмүнүн көбөйүшү; түп нуска материалды (фотосүрөттөр, чиймелер, схемалар) көрсөтүү мүмкүнчүлүгү; материалдарды структуралоо; мугалимдердин алмашуу жөндөмдүүлүгүн ишке ашыруу, презентациянын мурда белгилеген ченемин сактоо ж.б.» [4, 47].

Графикалык окуу жолу менен окутуу – атайын иштелип чыккан окутуу программасы боюнча окутуу, ал аркылуу мугалим менен окуучулардын иш-аракеттери жүзөгө ашырылуучу конкреттүү милдеттердин белгилүү ырааттуулугу көрсөтүлөт. Тапшырмаларды, маалыматты ырааттуу берүү ыкмалары үчүн атайын түзүлгөн окутуу программасы керек. Окуу процессин натыйжалуу уюштуруу үчүн окутуунун жаңы формаларын, ыкмаларын издөө жана ишке ашыруу зарыл (схемаларды жана чөйрөлөрдү моделдөө).

Графикалык документтерди түзүүдө окуучулар угуу жөндөмүн гана эмес, көрүү жөндөмүн да колдонушат. Ал эми символдорду жана күжүрмөн башкаруу сигналдарын дептерге жазуу практикалык ишке айланат. Мына ушулардын бардыгы татаал теориялык материалды 90 пайызга чейин – өтө кыска мөөнөттө жаттап кабыл алууга шарт түзөт.

Методиканын өзгөчөлүктөрү – теориялык куруу идеясы системалуу мамиленин негизинде окуу процессин башкаруунун натыйжалуулугун жогорулатууга умтулуу

болуп саналат. Негизинен, графикалык окуу жолу окуучуларды белгилүү бир чөйрөлөрдү моделдөө боюнча иштөөнү камтыйт, анын жүрүшүндө алар билим алышат. Мугалимдин ролу окуучунун психологиялык абалына жана анын окуу материалын акырындык менен өздөштүрүүнүн натыйжалуулугуна мониторинг жүргүзүүдөн, зарыл болгон учурда программалык иш-аракеттерди жөнгө салуудан келип чыгат.

Ошентип, мугалим окуучулардын жоопторуна жана каталарына жараша окуу процессинин варианттарын алдын ала сүрөттөйт. Карап көрсөк, окуучунун туура же туура эмес жооптор, ошондой эле ар кандай типтеги каталар түрүндөгү пикири окуунун андан аркы кадамдарынын жүрүшүн текшерүүчү сигнал болуп саналат. Дагы бир жагдай – окуучулардын сезимталдуулугу үчүн машыгуу жабдууларын пайдалануу, ошондой эле маалыматтык куралдарды колдонуу зарылдыгы турат.

Корутунду. Бул предметти окутуу ыкмаларын мүмкүн болушунча чыныгы аскердик кызматтын шарттарына жакындатуу: практикалык сабактарды жана окууларды көбөйтүү, окуучуларды кырдаалга жараша ыкчам чечим кабыл алууга, ок атууга тез камданууга машыктыруу, ок атууну жүргүзүү тактикасын үйрөтүүдө жана атууларды жүргүзүүдө машыгуучуларга жогорку деңгээлде шарт түзүү, буталарды ар кандай версияларда көрсөтүү, аларды өз алдынча табууга жана ар кандай буталарды атууга үйрөтүү (куралдарды жана ок-дарыларды уруна билүү) зарыл. Негизгиси:

- окуучулардын активдүүлүгүн, аң-сезимин өстүрүү жана жеткиликтүүлүктү эске алуу;

- билим берүүдө жекече мамиле кылуу, ырааттуу окутуу менен бирге жалпы системага келтирүү зарылдыгын көрүү;

- куралдарды жана ок-дарыларды уруна билүүдөгү коопсуздук эрежелерин үйрөтүүгө тереңден көңүл бөлүү;

- күндөлүк турмуш-тиричиликте жана ар кандай коркунучтуу кырдаалдын шарттары пайда болгондо ыкчам чечим кабыл алууга үйрөтүү;

- окуучуларга пилотсуз учуучу аппараттар боюнча маалыматтарды (максаты жана алардын күжүрмөн мүмкүнчүлүктөрү) жеткирүү;

- курал атуу машыгуусу боюнча сабактарды КР КК аткычтар куралынан «Атуу курсунун» талаптарына ылайык өткөрүү;

- райондордогу жана шаарлардагы стационардык аскердик бөлүктөрдөн башка түзүлүштөр, аскердик кызмат, курал-жарак жана аскердик техника менен практикалык таанышуу үчүн окуучулардын келүүсүнө жардам берүүсүн өркүндөтүү зарыл.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын 2009-жылдын 9-февралындагы «Кыргыз Республикасынын жарандарын жалпыга бирдей мөөнөткө чакыруу жөнүндө, аскердик жана альтернативдик кызматтар жөнүндө» № 43 Мыйзамы (2-глава. Жарандарды аскердик кызматка даярдоо).
2. «Жаштарды аскерге чакырууга чейинки даярдоо маселелери жөнүндө» КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 11-февралындагы № 87 токтому.
3. Хамроев К.К. Современные методы обучения на занятиях по допризывной подготовке. / У.И. Мамуров // Вестник науки и образования. – Часть 2. – № 22 (100). – 2020. – С. 46.
4. Мурзакулова Н.А., Турдубаева Г.Т., Сарыева Ы. Медициналык колледжде химия сабактарын окутууда мультимедиялык технологияларды пайдалануунун эффективдүүлүгү // Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2021. – № 2 (54). – С. 44-49. – EDN: LJXZYU
5. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 10-11-класстарынын окуучуларын жана баштапкы жана орто кесиптик билим берүүчү уюмдарда аскерге чейинки даярдоо предметинин программасы. – Бишкек, 2023. – 30-31-бб.

Рецензиялаган:

*Мааткеримов Н.О.,
педагогика илимдеринин доктору, профессор*